

การพัฒนาศักยภาพการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในโซ่อุปทาน พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี*

Capability Development in Export Mangosteen Production through Supply Chain, Muang District, Chanthaburi Provincial Areas

บัณฑิต นองบัว (Bandit Nongbua)**

เอมอร อังสุรัตน์ (Am-On Aungsuratana)***

ปราโมทย์ สฤณีรัตน์ (Pramote Saridnirun)****

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาถึง 1) สถานการณ์การผลิตและการตลาดมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา 2) ต้นทุน และผลตอบแทนในการผลิต และ 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดบ้านโป่งแรด ตำบลพลับพลา จังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 ราย ที่ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโซ่อุปทานอื่น ที่ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เกษตรกร และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ที่ใช้ในการวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออก คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ปลูกมังคุดเฉลี่ย 38 ปี ประสบการณ์ในการปลูกมังคุดเพื่อการส่งออกเฉลี่ย 20 ปี แหล่งปัจจัยในการผลิตเกือบทั้งหมดมาจากในชุมชน ความเสียหายของผลผลิตที่พบมากที่สุด คือ เนื้อแก้ว และยางไหล เกษตรกรทั้งหมดให้ความสำคัญในการรับความรู้จากแหล่งต่างๆ และมีการจด

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและพัฒนาการเกษตร
This article is part of Master of Science (Agricultural Research and Development), Kasetsart University at Kamphaeng Saen

** นิสิตปริญญาโทสาขาวิจัยและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
Graduate student of Master Degree in Agricultural Research and Development, Kasetsart University at Kamphaeng Saen

*** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รศ.ดร.เอมอร อังสุรัตน์ ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
คณะเกษตร กำแพงแสน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขต กำแพงแสน นครปฐม 73140

Major Thesis Advisor: Assoc.Prof.Dr.Am-On Aungsuratana, Department of Agricultural Extension and Communication, Faculty of Agriculture at Kamphaengsaen Kasetsart University, Kamphaeng Saen Campus, Nakhon Pathom 73140

**** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ผศ.ดร.ปราโมทย์ สฤณีรัตน์ ภาควิชาพืชสวน คณะเกษตร กำแพงแสน
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน นครปฐม 73140

Co-Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Pramote Saridnirun

บันทึกข้อมูลกิจกรรมการผลิต แหล่งตลาดหลักในการจำหน่ายมังคุดเพื่อการส่งออกที่สำคัญ คือ ประเทศจีน ไต้หวัน เวียดนาม ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา กัมพูชา สหภาพยุโรป และฮ่องกง เกษตรกรเกินครึ่งจำหน่ายมังคุดให้กับล้ง ต้นทุนการผลิตทั้งหมดเฉลี่ย 29,066.96 บาท/ไร่ รายได้ทั้งหมดเฉลี่ย 59,520.73 บาท/ไร่ รายได้สุทธิ 30,466.67 บาท/ไร่ กำไรสุทธิ 30,453.77 บาท/ไร่ ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร ประกอบด้วย 7 ปัจจัย คือ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด สภาพการแพร่ระบาดของโรคใบจุด โรคใบจุดสาหร่าย และโรคขอบใบไหม้ และพื้นที่ปลูกมังคุด

คำสำคัญ: การส่งออก จังหวัดจันทบุรี โซ่อุปทาน มังคุด

Abstract

The objective of the study were to determine 1) existing condition of export mangosteen production and marketing, 2) production cost and return, 3) factors affecting cultivators' enhancement in export mangosteen production. Studied sample was selected 30 export mangosteen cultivators' in Chanthaburi provincial areas through multistage sampling technique. The rest stakeholders were selected through purposive sampling technique. Interviewing schedule and in depth interviewing schedule were obtained to collect data. Descriptive statistics were frequency, percentage, arithmetic means and standard deviation. Inferential statistics to analyze factor affecting the possibility of cultivators in export mangosteen production enhancement was Pearson product moment correlation coefficient.

The findings revealed that average mangosteen cultivation year was 38 years. Average export mangosteen cultivation year was 20 years. Almost of farm input came from their own community. Most damaged yield were translucent flesh and gumming. All of them highly significant perceived source of knowledge. They also practiced farm recording. Major export countries were P.R. China, Taiwan, Vietnam, Japan, the United State of America, Cambodia, EU and also Hong Kong. More than half of cultivators purchased their products to collectors namely "LONG". Average cost was 29,066.96 baht/rai. Average gross income was 59,520.73 baht/rai. Average net income was 30,466.67 baht/rai. Average net profit was 30,453.77 baht/rai. Testing hypothesis pointed out that there were 7 factors affecting cultivators' enhancement in export mangosteen production including age, education level, mangosteen cultivation experiences, dispersion of leaf spot, algal leaf spot and marginal leaf blight and also mangosteen cultivated areas.

บทนำ

มังคุดจัดเป็นไม้ผลเศรษฐกิจหลักของประเทศไทย โดยไทยเป็นผู้ส่งออกรายใหญ่ของโลก ที่มีส่วนแบ่งการตลาดถึงร้อยละ 80.00 ของตลาดโลก ซึ่งปี พ.ศ. 2558 มีพื้นที่เก็บเกี่ยว 415,020.00 ไร่ มีปริมาณผลผลิต 178.69 ล้านตัน และมีมูลค่า 4,349.76 ล้านบาท ประเทศคู่ค้าที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เวียดนาม ฮองกง ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา กัมพูชา และ เกาหลีใต้ เป็นต้น ส่วนประเทศคู่แข่งที่สำคัญ ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559)

จากข้อมูลของสำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6 จันทบุรี (2554: 96) และสำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2556: 25) ระบุว่า ปัญหาการผลิตที่พบ คือ สภาพอากาศที่แปรปรวน ส่งผลให้มังคุดไม่ค่อยออกดอก หรือออกดอกช้า ส่งผลให้การเก็บเกี่ยวล่าช้าออกไป เมื่อเข้าสู่ฤดูฝนมักจะเกิดปัญหาน้ำท่วมขังในสวน และเกษตรกรขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ส่งผลให้ใช้ในปริมาณที่ไม่เหมาะสม เกิดสารพิษตกค้างในผลผลิตที่ส่งออกไปจำหน่าย ซึ่งจะกลายเป็นข้อกีดกันทางการค้าได้ในที่สุด

นอกจากนี้ จากการสังเคราะห์ข้อมูลของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2557: 04) และรุจิณี (2556: 114-117) สรุปได้ว่า มังคุด ยังประสบปัญหาด้านแรงงานในกระบวนการเก็บเกี่ยว และกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยวเกิดการล่าช้า ซึ่งส่งผลให้มังคุดสุกมากเกินไป หรือมีลักษณะผิวดำ จึงไม่สามารถส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ รวมถึงปัญหาที่ประเทศไทย ยังไม่มีแผนยุทธศาสตร์เพื่อการแข่งขัน และการสนับสนุนใช้ระบบการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice: GAP) อย่างเป็นรูปธรรมในสินค้าเกษตร จึงทำให้คุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐานเวทีแข่งขัน

ในประเด็นของโซ่อุปทานมังคุดระดับมหภาคของประเทศไทยนั้น จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559) พบว่า มังคุดทั่วทั้งประเทศ มีพื้นที่ปลูก 2 แหล่ง คือ ภาคตะวันออก และภาคใต้ ช่วงเวลาในการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้น ภาคตะวันออกจะมีผลผลิตมากที่สุด ในช่วงเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน และภาคใต้จะมีผลผลิตมากที่สุด ในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึง กันยายน ทั้งนี้ การส่งมังคุดไปต่างประเทศ พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน มีปริมาณ และมีมูลค่าการส่งออกมังคุดเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยสามารถส่งออกมังคุดสด และมังคุดแช่แข็ง มีปริมาณ 178,689,302.00 ตัน และมีมูลค่า 4,349,758,085.00 บาท

เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเทศ พบว่า ในส่วนของตลาดจีนนั้น ฤกษ์ สุกันตพงษ์ (2554) ได้สรุปว่า สาเหตุที่มังคุดไทยมีราคาตกลงในตลาดจีน เนื่องจากเริ่มต้นจากการที่ผลผลิตมีจำนวนมากเกินปริมาณความต้องการบริโภคในประเทศไทย ขณะที่ประเทศไทยมีสภาพอากาศร้อน ทำให้ไม่สามารถเก็บมังคุดไว้ได้นาน จึงต้องเร่งการส่งออกมังคุดไปยังต่างประเทศที่ไม่ไกลนัก คือ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งการที่มังคุดจากไทยมีปริมาณมาก จึงส่งผลให้ราคาลดลงไปตามกลไกตลาด นอกจากนั้น ความต้องการมังคุดไทยในประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกาลดลง เนื่องมาจากกำลังซื้อของประเทศเหล่านี้ลดลง ทำให้ไทยต้องขยายการส่งออกมาจีนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่ประเทศไทยมีปริมาณผลผลิตมังคุดในช่วงเดือนมิถุนายนถึงกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ตรงกับฤดูผลไม้ของจีน จึงส่งผลให้มังคุดจากไทย ต้องลดราคาเพื่อแข่งขันกับผลไม้จีน

ในส่วนของพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตมังคุดที่สำคัญของประเทศไทย คือ จังหวัดจันทบุรีนั้นสำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี (2556: 25-26) ระบุว่า จังหวัดจันทบุรีมีปัญหาการผลิต คือ ผลผลิตในการส่งออกไม่มี

คุณภาพ และไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดของประเทศผู้นำเข้า โดยมีการพบการปนเปื้อนของสารเคมี หรือมีจุลินทรีย์เกินค่ามาตรฐานที่กำหนด รวมถึงระบบการค้าของไทยยังเป็นระบบการค้าแบบกึ่งผูกขาด โดยที่ผู้ประกอบการมีการรวมกลุ่มเพื่อกำหนดราคา ไม่ให้เป็นไปตามกลไกตลาด ขณะที่ระบบขนส่งยังไม่เพียงพอ ประกอบกับราคาน้ำมันเชื้อเพลิงนับวันยิ่งราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ ส่งผลให้การขนส่งผลผลิตไปประเทศเพื่อนบ้านทางรถยนต์ยังมีในปริมาณน้อย

นอกจากนี้ ปัญหาด้านการตลาดมังคุดในประเทศนั้น จากแผนยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้ไทย ในปี พ.ศ.2553-2557 ของสำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร (2552: 7-9) พบว่า ปัญหาหลักที่พบ คือ ข้อกำหนดการซื้อขายผลไม้ไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน สร้างความสับสนให้แก่เกษตรกร และผู้เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ในบางกรณี มีการกำหนดมาตรฐาน โดยอ้างตลาดต่างประเทศเพื่อกีดกัน หรือกดราคารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร ทำให้เกษตรกรไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิต ส่งผลให้เกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองในการขายผลผลิต รวมถึงผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางหลายขั้นตอน ส่งผลให้ราคาผลผลิตตกต่ำ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ เลือกศึกษาในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากในพื้นที่นี้เกษตรกรส่วนใหญ่ มีการผลิตตามระบบเกษตรที่ดีที่เหมาะสม เพื่อเป็นโครงการนำร่องในการกำหนดมาตรการที่สนับสนุนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโซ่อุปทานมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตและการตลาดมังคุดเพื่อการส่งออก ในเขตพื้นที่บ้านโป่งแรด ตำบลพลับพลา จังหวัดจันทบุรี
2. เพื่อศึกษาต้นทุน และผลตอบแทนในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) สถานการณ์การผลิต และการตลาดมังคุดเพื่อการส่งออก เช่น สถานการณ์การผลิตมังคุดที่สำคัญของประเทศ และในพื้นที่ศึกษา 2) ต้นทุน และผลตอบแทนในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร และ 3) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

ขอบเขตของการวิจัยด้านประชากร แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดเพื่อการส่งออก ผู้รวบรวม/ผู้รับซื้อผลผลิต เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบาย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเชิงปฏิบัติงาน

ขอบเขตของการวิจัยด้านเวลา: การเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับสถานการณ์การผลิต การตลาด ต้นทุน และผลตอบแทนมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ปี พ.ศ. 2557/58

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หมายถึง ผู้ที่ได้ประโยชน์ และเสียประโยชน์ในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกตลอดโซ่อุปทาน ในพื้นที่บ้านโป่งแรด ตำบลพลับพลา อำเภอมะนัง จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ผลิต ผู้รวบรวม/ผู้รับซื้อผลผลิต ผู้ส่งออก เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเชิงนโยบายและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในเชิงปฏิบัติงาน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออก หมายถึง ภูมิหลังบางประการของเกษตรกรผู้ปลูกมังคุดบ้านโป่งแรด ตำบลพลับพลา จังหวัดจันทบุรี ที่คาดว่าจะมีผลต่อความเป็นไปได้ในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก แบ่งเป็น 5 ประเด็น คือ ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านชีวภาพ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคม

การทบทวนวรรณกรรม

หลักการพัฒนาศักยภาพเพื่อการส่งออก

จากการสังเคราะห์ข้อมูลของธำรง อุดมไพจิตรกุล (2545: 271-273) และพัชรี ชมพุดา (2552:13-15) สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาศักยภาพเพื่อการส่งออกนั้น ประกอบด้วย 6 ประเด็น คือ 1) การลดต้นทุน ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่จะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นออกไปให้มากที่สุด ผสมกับเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการให้ดีขึ้น 2) การสร้างความแตกต่างให้กับสินค้า ที่เป็นการทำให้สินค้ามีความพิเศษที่เหนือกว่าคู่แข่ง และเป็นวิธีที่สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าชนิดนั้นได้อีกวิธีหนึ่ง 3) ความเร็วในการผลิตทำให้ผลผลิตออกสู่ตลาดเร็วกว่าผู้ผลิตรายอื่น จะสามารถสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันได้เป็นอย่างดี 4) คุณภาพ เพื่อหาวิธีป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต 5) สถานที่ และ 6) แรงงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการตรวจเอกสารในส่วนของผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียด ดังนี้

เจริญวิทย์ โพธิ์เจริญ (2545) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงินของการลงทุนทำสวนมังคุดในจังหวัดจันทบุรี พบว่า แนวทางการพัฒนาการลงทุนทำสวนมังคุดในจังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชแซมในช่วงที่ต้นมังคุดยังเล็กอยู่ โดยพืชที่ปลูกมีอายุเก็บเกี่ยวสั้น เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้ระหว่างที่รอมังคุดออกผลผลิต และภาครัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการเพิ่มพื้นที่ปลูกมังคุด และการส่งออก

พัชรภรณ์ กลัดพวง (2548) ได้วิจัยเรื่องผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออกในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก ประกอบด้วย 1) กลุ่มเกษตรกรควรมีการประสานงานร่วมกันในการจำหน่ายผลผลิต และกำหนดมาตรฐานมังคุดให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองด้านราคา 2) กลุ่มเกษตรกรควรสร้างความสามัคคี และสร้างแรงจูงใจในการทำกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อที่จะสามารถให้กลุ่มประสบความสำเร็จ และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) เกษตรกรทุกรายควรปฏิบัติตามระบบ GAP เพื่อจะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพมาก และขายได้ในราคาที่เพิ่มขึ้น และ 4) เกษตรกรควรใช้เครื่องมือในการเก็บเกี่ยวที่ไม่ทำให้ผลผลิตเสียหาย เช่น ตะกร้อผ้า เป็นต้น

พิมพร พันธุ์ (2548) ได้วิจัยการวิเคราะห์ปัญหาการส่งออกของผู้ส่งออกมังคุดในประเทศไทย พบว่า แนวทางการพัฒนาการส่งออกมังคุด ประกอบด้วย 1) ภาครัฐ และเอกชน ควรชี้แจงถึงปัญหาในการส่งออก เพื่อให้เกษตรกรพัฒนากระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพ และมาตรฐาน เพื่อไม่ให้ถูกกีดกันทางการค้า 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ของแต่ละบริษัทส่งออกผลไม้ ให้อยู่ในระดับเดียวกัน และ 3) ควรพัฒนาเทคโนโลยีที่สามารถทำให้มังคุดมีคุณภาพและมาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ

มานิต บุญเอื้อ (2548) ได้วิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุปสงค์ส่งออกมังคุดของประเทศไทย พบว่า แนวทางการพัฒนามังคุดเพื่อการส่งออกของประเทศไทย ประกอบด้วย 1) การส่งออกผลผลิตไปยังประเทศจีน ควรลดต้นทุนค่าการตลาด เช่น การจัดงานแสดงสินค้าผลไม้ บรรจุภัณฑ์ที่มีรูปร่างสวยงาม เป็นต้น ส่วนการส่งออกผลผลิตไปประเทศญี่ปุ่น การลดราคาไม่ใช้ทางเลือกที่ดี เนื่องจากความต้องการผลผลิตขึ้นอยู่กับรายได้ 2) ภาครัฐ ควรประชาสัมพันธ์ถึงคุณประโยชน์ และวิธีการรับประทาน รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม เพื่อปรับภาพลักษณ์ผลผลิตให้น่าสนใจ และเป็นที่รู้จักของต่างชาติ และ 3) ภาครัฐควรเร่งเจรจาการค้าระหว่างประเทศ โดยเร่งขั้นตอนการตรวจสอบสินค้าให้รวดเร็วขึ้น เพื่อลดการเน่าเสียของผลผลิต และยังทำให้ถึงมือผู้บริโภคได้เร็วขึ้น

สายชล สุโขทัย (2550) ได้วิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการส่งออกมังคุดของประเทศไทย ไปสาธารณรัฐประชาชนจีน พบว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อการส่งออก ประกอบด้วย 1) เกษตรควรพัฒนาทักษะการผลิตมังคุด ร่วมกับการรับเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิต โดยควรใช้สารอินทรีย์ที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิต และทำให้ผลผลิตปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค 2) บริษัทส่งออกมังคุดควรปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงข้อกำหนด ระเบียบของการส่งออกผลผลิตไปยังประเทศจีน เพื่อไม่ให้เป็นข้อกีดกันทางการค้า 3) ภาครัฐควรเร่งเจรจากระบวนการกระจายสินค้าจากประเทศไทยไปจีนให้มีประสิทธิภาพ เพราะการส่งออกผลผลิตทางการเกษตรต้องผ่านการตรวจสอบหลายขั้นตอน ซึ่งใช้ระยะเวลานาน ทำให้ผลผลิตเกิดการเน่าเสีย และ 4) ภาครัฐ และภาคเอกชนควรสนับสนุนการส่งออกผลผลิตอย่างต่อเนื่อง และแก้ปัญหาด้านมาตรการที่ไม่ใช่ภาษีของจีน เพื่อสนับสนุนมูลค่าการส่งออกของผลผลิตให้เพิ่มขึ้น

นันทพร บัวเอี่ยม (2553) ได้วิจัยเรื่องการจัดโซ่อุปทานมังคุดเพื่อการส่งออกในจังหวัดจันทบุรี พบว่า แนวทางการพัฒนาเพื่อการส่งออก ประกอบด้วย 1) หน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจมังคุดเพื่อการส่งออก เช่น หอการค้าจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สมาคมผู้ส่งออกผลไม้ เป็นต้น ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นเครือข่าย และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้กระบวนการผลิต การดูแลรักษา ตามหลักของ GAP 2) ภาครัฐควรเข้มงวดต่อการรับรองแปลง GAP มังคุด เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้บริโภค 3) ภาครัฐและเอกชนควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านธุรกิจทางการเกษตรเพื่อให้เกษตรกรนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการผลิตมังคุด 4) ภาครัฐควรปรับปรุงแบบฟอร์มการจดบันทึกให้ง่ายขึ้น และให้รู้ถึงคุณประโยชน์ในการจดบันทึกตามระบบ GAP และ 5) ภาครัฐควรแสดงให้เห็นว่าผลผลิตที่ขายไปนั้น มีส่วนแบ่งการตลาดเท่าไร ได้รับส่วนแบ่งที่เหมาะสมหรือไม่ และมีการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้เกษตรกรปฏิบัติตามระบบ GAP อย่างจริงจัง

สมมติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาถึงผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ปัจจัยที่เป็นภูมิหลังบางประการของเกษตรกรส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพมั่งคุดเพื่อการส่งออก อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ มีตัวแปรอิสระหลายประเภท ที่ยังไม่มีข้อมูลจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนว่า ตัวแปรอิสระเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามของการวิจัยครั้งนี้ ดังนั้น การกำหนดสมมติฐานการวิจัยครั้งนี้ จึงอยู่ในรูปของ สมมติฐานการวิจัยแบบไม่มีทิศทาง (non-directional hypothesis คือ เกษตรกรที่มีปัจจัยที่เป็นภูมิหลังบางประการที่แตกต่างกัน จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมั่งคุดเพื่อการส่งออกอย่างเคร่งครัดใน อนาคต ที่แตกต่างกัน

วิธีการวิจัย

ประชากร หมายถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาศักยภาพมั่งคุดเพื่อการส่งออกตลอดโซ่อุปทาน ในจังหวัดจันทบุรี

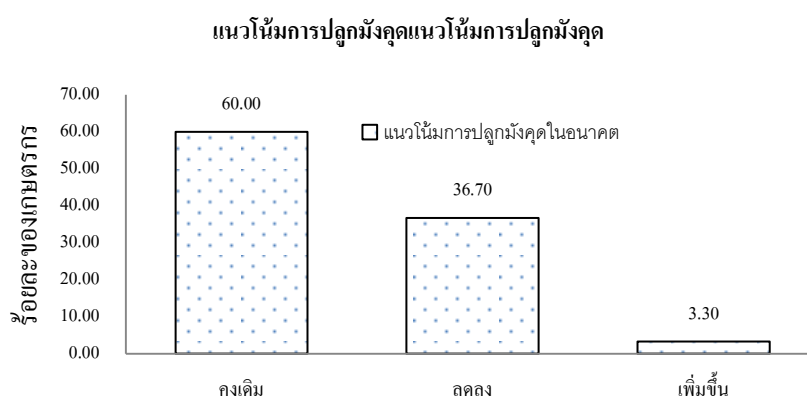
กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรผู้ปลูกมังคุดบ้านโป่งแรด ตำบลพลับพลา จังหวัดจันทบุรี จำนวน 30 ราย ที่ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโซ่อุปทานอื่น ที่ได้จากการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เกษตรกร และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรายอื่น การทดสอบเครื่องมือในส่วนของเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ เทคโนโลยีการผลิตมั่งคุดเพื่อการส่งออก ทดสอบด้วยค่า IOC (Index Item-Objective Congruence) จากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ราย โดยมีค่า IOC เท่ากับ 0.63 สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติเชิงอนุมาน ที่ใช้ในการวิเคราะห์ถึงปัจจัย ที่มีผลต่อความเป็นไปได้ในการพัฒนาศักยภาพมั่งคุดเพื่อการส่งออก คือ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation coefficient)

ผลการวิจัย

สถานการณ์การผลิตมั่งคุดเพื่อการส่งออก

เกษตรกรมีประสบการณ์ปลูกมังคุดเฉลี่ย 38 ปี จำนวนปีที่ปลูกมังคุดเพื่อการส่งออกเฉลี่ย 20 ปี รูปแบบการปลูกที่นิยม คือ ปลูกมังคุดร่วมกับไม้ผลชนิดอื่น โดยเฉพาะกับทุเรียนเหตุผลที่เกษตรกรปลูกมังคุดร่วมกับพืชอื่น คือ ดูแลรักษาง่าย และสืบต่อจากบรรพบุรุษ แรงงานในการผลิตมั่งคุดในครัวเรือน แรงงานจ้างประจำเฉลี่ย 2 คน แรงงานจ้างชั่วคราวในการผลิตมั่งคุดเฉลี่ย 6 คน การใช้แรงงานในครัวเรือนในการผลิตมั่งคุดมากที่สุด คือ การดูแลรักษา เกษตรกรต่ำกว่าครึ่งใช้แรงงานจ้างประจำในการดูแลรักษา เก็บเกี่ยว และคัดเกรด แรงงานจ้างชั่วคราวที่ใช้มากที่สุด คือ การเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรเกินครึ่งใช้ทุนของตนเองและกู้ยืมในการผลิตมั่งคุด แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตมั่งคุดเพื่อการส่งออกเฉลี่ย 2 แหล่ง ประกอบด้วย บ่อน้ำ/สระขุด และแม่น้ำ ลำคลอง โรคที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต คือ โรคใบจุด ใบจุดสาหร่าย และขอบใบไหม้ แมลงศัตรูพืชที่สำคัญ ประกอบด้วย หนอนขนอบใบ หนอนกินใบอ่อน และเพลี้ยไฟ เกษตรกรเกือบทั้งหมด พบสภาพความเสียหายจากเนื้อแก้ว และยางไหล เกษตรกรทั้งหมดมีการจดบันทึกข้อมูลกิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะที่มาของ

ปัจจัยการผลิต และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรเกินครึ่งมีแนวโน้มที่จะยังคงปลูกมังคุดคงเดิม เนื่องจาก มังคุดนั้นมีการดูแลรักษาง่าย ทนต่อสภาวะแวดล้อม ปลูกไว้เพื่อบังลมให้ต้นทุเรียน และขายได้ดี อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกรน้อยกว่าครึ่งที่จะลดการปลูกมังคุดลง เนื่องจาก ทุเรียนมีราคาสูงขึ้นทุกปี ประกอบกับ มังคุดของเกษตรกรในพื้นที่ไม่ค่อยออกดอก และหาแรงงานในการเก็บเกี่ยวค่อนข้างยาก จึงส่งผลให้เกษตรกรไปปลูกทุเรียนกันมากขึ้น (ดังแสดงในภาพที่ 1)

ภาพประกอบที่ 1 แนวโน้มการปลูกมังคุด

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2559)

สถานการณ์การตลาดมังคุดเพื่อการส่งออก

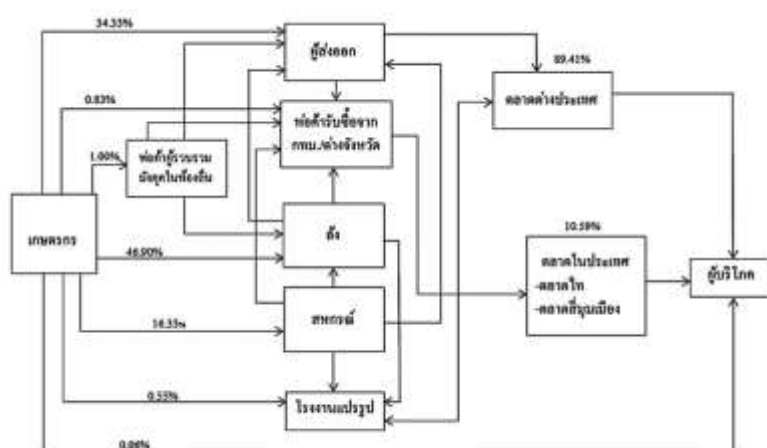
เกษตรกรเกือบทั้งหมดยังไม่เคยจำหน่ายมังคุดไปยังต่างประเทศ แหล่งตลาดหลักในการจำหน่าย มังคุดเพื่อการส่งออกที่สำคัญ คือ ประเทศจีน ไต้หวัน เวียดนามญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา กัมพูชา สหภาพยุโรป และฮ่องกง (ดังแสดงในตารางที่ 1) เกษตรกรจำหน่ายมังคุดให้กับล้งมากที่สุด ส่วนที่เหลือจำหน่ายให้กับผู้ส่งออก สหกรณ์การเกษตร พ่อค้าผู้รวบรวมในท้องถิ่น พ่อค้ารับซื้อจาก กทม./ต่างจังหวัด โรงงานแปรรูป และผู้บริโภคโดยตรง ตามลำดับ เนื่องจากในพื้นที่ที่เก็บข้อมูลนั้น มีล้ง และผู้ส่งออกจำนวนมากหลายรายอยู่ในพื้นที่ และไม่ไกลกันนัก ประกอบกับมีสหกรณ์การเกษตรที่รับซื้อผลผลิต ทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการจำหน่าย โดยเฉพาะการได้รับความสะดวก เนื่องจากอยู่ใกล้สวนของเกษตรกร และการขนส่งก็ไม่ลำบาก (ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2)

ตารางที่ 1 แหล่งตลาดในการจำหน่ายมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

ตลาดส่งออก ^{1/}	จำนวน	ร้อยละ
จีน	30	100.00
ไต้หวัน	10	33.30
เวียดนาม	10	33.30
ญี่ปุ่น	5	16.70
สหรัฐอเมริกา	5	16.70
กัมพูชา	4	13.30
สหภาพยุโรป	4	13.30
ฮ่องกง	3	10.00

หมายเหตุ: ^{1/} เกษตรกรตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

^{2/} เกษตรกรทุกรายทราบแหล่งตลาดในการจำหน่ายมังคุด
ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2559)

ภาพประกอบที่ 2 วิถีตลาดในโซ่อุปทานมังคุดเพื่อการส่งออก ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

ที่มา: ดัดแปลงข้อมูลสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2558) และจากการศึกษาภาคสนาม (2559)

ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทน ในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา ในปี พ.ศ. 2557/58 ดังแสดงในตารางที่ 2 พบว่า ต้นทุนเฉลี่ยทั้งหมด เท่ากับ 29,066.96 บาท แบ่งเป็น ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 22,436.62 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 77.19 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนต้นทุนผันแปรไม่เป็นเงินสดทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 6,617.44 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.77 ของต้นทุนทั้งหมด นอกจากนี้ ต้นทุนคงที่ทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 12.90 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.04 ของต้นทุนทั้งหมด

ผลตอบแทนนั้น พบว่า เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 59,520.73 บาท/ไร่ มีรายได้สุทธิ เท่ากับ 30,466.67 บาท/ไร่ และมีกำไรสุทธิ 30,453.77 บาท

ตารางที่ 2 ต้นทุนและผลตอบแทนเฉลี่ยของการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	จำนวนเฉลี่ย (บาท/ ไร่)	ร้อยละของต้นทุนทั้งหมด ^{4/}
ต้นทุน		
ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด ^{1/}	22,436.62	77.19
ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด ^{1/}	6,617.44	22.77
ต้นทุนคงที่	12.90	0.04
ต้นทุนทั้งหมด ^{2/}	29,066.96	100.00
ผลตอบแทน		
รายได้ทั้งหมด ^{3/}	59,520.73	-
รายได้สุทธิ	30,466.67	-
กำไรสุทธิ	30,453.77	-

หมายเหตุ: ^{1/} ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด และต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด เป็นค่าคะแนนเฉลี่ย ซึ่ง
บางค่าได้จาก Trimmed mean โดยเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยที่ตัดค่าสุดโต่ง

^{2/} ต้นทุนทั้งหมด เป็นค่าเฉลี่ยของเกษตรกรทุกราย

^{3/} รายได้ทั้งหมด เป็นค่าเฉลี่ยของเกษตรกรทุกราย

^{4/} ค่าร้อยละ แต่ละรายการคิดจากต้นทุนทั้งหมด

ที่มา: จากการศึกษาภาคสนาม (2559)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

ผลการพิสูจน์สมมติฐาน ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการ
ส่งออกของเกษตรกร มี 7 ปัจจัย คือ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด สภาพการระบาดของ
โรคใบจุด สภาพการระบาดของโรคใบจุดสาหร่าย สภาพการระบาดของโรคขอบใบไหม้ และพื้นที่ปลูกมังคุด
(ดังแสดงในตารางที่ 3) โดยที่สภาพการระบาดของโรคใบจุด และโรคใบจุดสาหร่าย จะมีความสัมพันธ์อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติ กับความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกอย่างเคร่งครัดในอนาคต
ในประเด็นของการอารักขาศัตรูพืช โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .402 และ .399 ตามลำดับ ที่ระดับ
นัยสำคัญทางสถิติ .05 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก แสดงให้เห็นว่า หากเกษตรกรมีการระบาดของโรคใบ
จุด และใบจุดสาหร่ายมากขึ้น โอกาสที่จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกใน
อนาคต ในประเด็นของการอารักขาศัตรูพืชมากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้มีความมั่นใจว่า หากมีการอารักขา
ศัตรูพืชที่เคร่งครัดจะส่งผลให้สามารถป้องกันโรคระบาดดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ทำให้ผลผลิตไม่เสียหาย
และผลผลิตมีคุณภาพ ซึ่งเกษตรกรได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงมาแล้ว ในกรณีที่เกิดโรคระบาดดังกล่าว

อนึ่ง จะเห็นได้ว่า สภาพการระบาดของโรคขอบใบไหม้ ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับความเป็นไปได้ในเรื่องดังกล่าว อาจเนื่องจาก โรคขอบใบไหม้มีการระบาดน้อยมากในแต่ละฤดูปลูก นอกจากนี้ โรคดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแต่อย่างใด จึงทำให้เกษตรกรไม่คาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในอนาคต ในประเด็นของการอารักขาศัตรูพืช

ในส่วนของระดับการศึกษา จะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ในประเด็นของการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .394 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ

แสดงว่า เกษตรกรที่มีระดับการศึกษาสูงกว่า จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ในประเด็นของการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวน้อยกว่า อาจเนื่องจาก เกษตรกรที่มีการศึกษาสูงกว่า เป็นคนรุ่นใหม่ ที่มีอายุน้อยกว่า ซึ่งภาพรวมแล้ว เกษตรกรเหล่านี้ ระบุว่า แม้จะใส่ใจด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยวตามคำแนะนำ ราคาผลผลิตที่ได้รับก็ไม่แตกต่างจากการใส่ใจหรือปฏิบัติให้ถูกต้องในเรื่องดังกล่าว ในทางตรงกันข้าม พบว่า เกษตรกรผู้สูงอายุกว่า ซึ่งเป็นผู้ที่มีระดับการศึกษาน้อยกว่า จะมีวิธีการปฏิบัติด้านการเก็บเกี่ยว และหลังการเก็บเกี่ยวที่ประนีต่ออยู่แล้ว จึงมีความคาดหวังที่จะปฏิบัติตามคำแนะนำในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงพื้นที่ปลูกมังคุด จะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ในประเด็นของสุขภาพของเกษตรกร และสุขภาพของแรงงานที่แตกต่างกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .370 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ

แสดงว่า เกษตรกรที่มีพื้นที่ปลูกมังคุดมากกว่า จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในอนาคต ในประเด็นของสุขภาพของเกษตรกรและสุขภาพของแรงงานน้อยกว่า อาจเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ที่มีพื้นที่ปลูกมังคุดมาก มุ่งแต่เรื่องการผลิต แต่ขาดความใส่ใจในเรื่องของสุขภาพตนเอง และสุขภาพของแรงงาน

นอกจากนี้ อายุ ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด และสภาพการระบาดของโรคขอบใบไหม้ จะมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กับความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกอย่างเคร่งครัด ในประเด็นของการบันทึกและการสอบกลับที่แตกต่างกัน โดยอายุ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .437 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ขณะที่ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .597 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 และโรคขอบใบไหม้ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .404 ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ซึ่งทั้ง 3 ปัจจัยย่อยมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นลบ

แสดงว่า เกษตรกรที่มีอายุ และประสบการณ์ในการปลูกมังคุดมากกว่า จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ในประเด็นของการบันทึกและการสอบกลับน้อยกว่า อาจเนื่องจากเกษตรกรที่มีอายุ และประสบการณ์มากกว่า เป็นผู้สูงอายุ ที่มีทัศนคติว่าการบันทึก และการสอบกลับเป็นเรื่องยุ่งยาก ประกอบกับผลผลิตที่ไม่มีการบันทึกและการสอบกลับ สามารถขายได้ราคาเช่นกัน จึงไม่คาดหวังในเรื่องนี้

ขณะเดียวกันเกษตรกรที่มีสภาพการระบาดของโรคขอบใบไหม้ที่มากกว่า จะมีความคาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในอนาคตที่น้อยกว่า อาจเนื่องจากการระบาดของโรคขอบใบไหม้ในแต่ละฤดูนั้น พบน้อยมาก และไม่ทำความเสียหายให้ผลผลิตมากนัก ดังนั้น เกษตรกรจึงไม่คาดหวังในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ในประเด็นของการบันทึกและการสอบกลับ

ตารางที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร

ตัวแปรอิสระ	ความเป็นไปได้ในการใช้เทคโนโลยีการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ^{1/}						
	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y6	Y7
อายุ	.206	-.131	.116	-.193	-.075	-.062	-.437*
ระดับการศึกษา	-.097	-.197	-.394*	.021	-.186	-.214	-.041
ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด	.118	-.020	.289	-.245	-.148	-.085	-.597**
สภาพการระบาดของโรคใบจุด	-.130	.402*	.102	.242	.124	.298	.305
สภาพการระบาดของโรคใบจุด	.043	.399*	-.041	.103	-.016	-.108	-.184
สาหร่าย							
สภาพการระบาดของโรคขอบ	.058	.151	.256	-.122	.042	-.154	-.404*
ใบไหม้							
พื้นที่ปลูกมังคุด	.210	.042	-.241	.205	-.370*	-.106	-.062

หมายเหตุ: ^{1/}Y1 คือ การเขตกรรม, Y2 คือ การอารักขาศัตรูพืช, Y3 คือ การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว, Y4 คือ การจัดการสวนหลังการเก็บเกี่ยว, Y5 คือ สุขภาพภาพของเกษตรกร และสุขภาพของแรงงาน, Y6 คือ การจัดสุขลักษณะฟาร์ม และ Y7 คือ การบันทึกและการสอบกลับ

* มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .05

** มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น .01

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

สถานการณ์การผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกนั้น พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ปลูกมังคุดเฉลี่ย 38 ปี จำนวนปีที่ปลูกมังคุดเพื่อการส่งออกเฉลี่ย 20 ปี รูปแบบการปลูกที่นิยม คือ ปลูกมังคุดร่วมกับไม้ผลชนิดอื่น โดยเฉพาะกับทุเรียน เหตุผลที่เกษตรกรปลูกมังคุดร่วมกับพืชอื่น คือ ดูแลรักษาง่าย และสืบต่อจากบรรพบุรุษ เกษตรกรใช้แรงงานในครัวเรือนในการดูแลรักษามากที่สุด แรงงานจ้างชั่วคราวที่ใช้มากที่สุด คือ การเก็บเกี่ยวผลผลิต แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออก ประกอบด้วย บ่อน้ำ/สระขุด และแม่น้ำลำคลอง โรคที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิต คือ โรคใบจุด ใบจุดสาหร่าย และขอบใบไหม้ แมลงศัตรูพืชที่สำคัญ คือ หนอนขอนใบ หนอนกินใบอ่อน และเพลี้ยไฟ เกษตรกรทั้งหมดมีการจดบันทึกข้อมูลกิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะที่มาของปัจจัยการผลิต และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว โดยที่เกษตรกรเกินครึ่งมีแนวโน้มที่จะยังคงปลูกมังคุดคงเดิม

สถานการณ์การตลาดมังคุดเพื่อการส่งออกนั้น พบว่า เกษตรกรเกือบทั้งหมดยังไม่เคยจำหน่ายมังคุดไปยังต่างประเทศ แหล่งตลาดหลักในการจำหน่ายมังคุดเพื่อการส่งออกที่สำคัญ คือ ประเทศจีน ไต้หวัน เวียดนาม ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา กัมพูชา สหภาพยุโรป และฮ่องกง และเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาจำหน่ายมังคุดให้กับล้งมากที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงต้นทุนและผลตอบแทน ในการผลิตมังคุดเพื่อการส่งออกในพื้นที่ศึกษา ในปี พ.ศ. 2557/58 พบว่า ต้นทุนเฉลี่ยทั้งหมด เท่ากับ 29,066.96 บาท แบ่งเป็น ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 22,436.62 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 77.19 ของต้นทุนทั้งหมด ส่วนต้นทุนผันแปรไม่เป็นเงินสดทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 6,617.44 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.77 ของต้นทุนทั้งหมด และต้นทุนคงที่ทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 12.90 บาท/ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.04 ของต้นทุนทั้งหมด

ผลตอบแทนนั้น พบว่า เกษตรกรมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ย เท่ากับ 59,520.73 บาท/ไร่ รายได้สุทธิ เท่ากับ 30,466.67 บาท/ไร่ และกำไรสุทธิ 30,453.77 บาท

ผลการพิสูจน์สมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาศักยภาพมังคุดเพื่อการส่งออกของเกษตรกร ประกอบด้วย 7 ปัจจัย คือ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการปลูกมังคุด สภาพการระบาดของโรคใบจุด สภาพการระบาดของโรคใบจุดสาหร่าย สภาพการระบาดของโรคขอบใบไหม้ และพื้นที่ปลูกมังคุด

ข้อเสนอแนะ

มิติเชิงนโยบาย

1. นโยบายด้านการผลิต ประกอบด้วย 1) รัฐควรสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการผลิตมังคุดในสภาวะสภาพอากาศแปรปรวน 2) มาตรการเชิงบังคับให้เกษตรกรทุกรายต้องปฏิบัติตามมาตรฐาน GAP เป็นอย่างน้อย 3) มาตรการในการควบคุมปัจจัยการผลิตให้มีมาตรฐาน และมีราคาที่เหมาะสม และ 4) มาตรการผ่อนผันแรงงานต่างด้าวที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน

2. นโยบายด้านการตลาด ประกอบด้วย 1) รัฐบาลควรสนับสนุนการวิจัยในประเด็นของการกำหนดราคามังคุดให้เหมาะสม 2) ปรับปรุงมาตรฐานมังคุดในปัจจุบันที่มีการกำหนดคุณภาพเกี่ยวกับลักษณะของผิวมังคุดภายนอก เป็นเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้แบ่งเกรดโดยน้ำหนักของผลมังคุดแทน 3) มาตรการกำกับดูแลผลผลิตมังคุดจากภายนอกประเทศ ไม่ให้สวมสิทธิเป็นสินค้าของประเทศไทย 4) มาตรการกำกับดูแลผู้รับซื้อชาวต่างชาติที่เข้ามาซื้อผลไม้ไทย และ 5) ควรเร่งการเจรจาการค้าระหว่างประเทศในเรื่องภาษีศุลกากร เนื่องจากผู้ประกอบการไทยได้รับผลกระทบจากการตัดสิทธิพิเศษจากศุลกากร

3. นโยบายด้านสถาบันเกษตรกร ประกอบด้วย 1) รัฐควรสนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความรู้ในด้านการผลิต และการตลาด เพื่อมาทดแทนเกษตรกรรุ่นพ่อแม่ 2) มาตรการกำกับดูแลหน่วยงานราชการในประเด็นของการแจกปัจจัยการผลิต 3) การสร้างแรงจูงใจในการจำหน่ายผลผลิตให้กับกลุ่มเกษตรกร หรือวิสาหกิจชุมชน และ 4) แก่กฎหมายให้สหกรณ์การเกษตรสามารถดำเนินการในรูปแบบบริษัท เพื่อที่จะสามารถส่งออกผลผลิตให้กับผู้รับซื้อปลายทางได้

มิติเชิงปฏิบัติงาน

1. เกษตรกรผู้ผลิตมังคุด ประกอบด้วย 1) ควรมีการวางแผน หรือป้องกันความเสี่ยงในการทำสวน เพื่อปรับตัวในสภาวะสภาพอากาศแปรปรวน 2) สร้างความตระหนักในการปฏิบัติตามระบบ GAP โดยเฉพาะการสำรวจศัตรูพืช และการจดบันทึกกิจกรรม และ 3) สร้างความสามัคคี และเห็นถึงความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม

2. เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ควรมีการตรวจรับรองแปลง GAP ของเกษตรกรอย่างเคร่งครัด 2) หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เมื่อเกษตรกรนำตัวอย่างดินไปส่งวิเคราะห์ ควรแจ้งวัน และเวลาในการรับผลวิเคราะห์ดินให้ชัดเจน และ 3) สหกรณ์การเกษตรควรให้ความสำคัญแก่สมาชิกให้เท่าเทียมกัน

3. ผู้รวบรวม/ผู้รับซื้อ ประกอบด้วย 1) ควรระบุมาตรฐานในการคัดเกรดผลผลิต และราคาในการรับซื้อให้ชัดเจน 2) ควรมีความซื่อสัตย์ในการคัดเกรดผลผลิตของเกษตรกรให้ตรงตามเกรดมาตรฐานที่ระบุไว้ 3) ควรสร้างแรงจูงใจแก่เกษตรกรที่ปฏิบัติตามระบบ GAP ในการรับซื้อผลผลิตโดยรับซื้อในราคาที่สูงกว่า เกษตรกรที่ไม่มีใบรับรอง GAP 4) ควรจัดอบรมแรงงานของตนให้เห็นถึงความสำคัญในกระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว

มิติเชิงวิชาการ ประกอบด้วย 1) การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช และปุ๋ยเคมี รวมถึงปัจจัยการผลิตอื่นๆ ได้อย่างถูกต้อง และไม่ใช้เกินความจำเป็น 2) การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อปรับตัวกับสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง และ 3) การปรับเปลี่ยนสวนไม้ผล ที่สามารถลดการใช้แรงงาน

มิติเชิงสาธารณะ ประกอบด้วย 1) ประชาสัมพันธ์ให้ชาวต่างชาติทราบถึงมังคุดผิวขาว ไม่มีผลกระทบต่อคุณภาพภายในของมังคุด และไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค 2) จัดงานแสดงสินค้า หรือนิทรรศการสินค้าเกี่ยวกับผลไม้ไทย และผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลไม้ โดยเฉพาะมังคุด ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ รวมถึงวิธีการรับประทานมังคุดให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. เอมอร อังสุรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักในการให้คำปรึกษา และให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤษณะ สุกันตนพงศ์. (2554). “ว่าด้วยเรื่องมังคุดไทยในตลาดจีนตอนใต้” เข้าถึงเมื่อ 26 มิถุนายน 2557. เข้าถึงได้จาก http://www.thaibizchina.com/thaibizchina/th/articles/detail.php?BLOCK_ID=70&SECTION_ID=512&ELEMENT_ID=8182

เจริญวิทย์ โพธิ์เจริญ. (2545). “การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางการเงินของการลงทุนทำสวนมังคุด ในจังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- চার্জ উদ্ভিদজটুল. (2545). **ชุดวิชาการจัดการและการวางแผนธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา
ทบวงมหาวิทยาลัย.
- นันทพร บัวเอี่ยม. (2553). “การจัดการโซ่อุปทานมังคุดเพื่อการส่งออก ในจังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชราภรณ์ กลัดพ่วง. (2548). “ผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มเกษตรกรปรับปรุงคุณภาพมังคุดเพื่อการส่งออก
จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรีรี ชมพุดา. (2552). **องค์กรและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แมคกรอ-ฮิล.
- พิมพ์ร พันธุ์. (2548). “การวิเคราะห์ปัญหาการส่งออกของผู้ส่งออกมังคุด ในประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาธุรกิจการเกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มานิต บุญเอื้อ. (2548). “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุปสงค์ส่งออกมังคุดของประเทศไทย”. วิทยานิพนธ์
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รุจิณี สันติกุล. (2556). “สถานการณ์ไม้ผลภาคตะวันออกปี 56.” **เคหการเกษตร** 37, 8 (สิงหาคม): 114-117.
- สายชล สุโขทัย. (2550). “ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการส่งออกมังคุดของประเทศไทยไปสาธารณรัฐ
ประชาชนจีน”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2557). “โอกาสและอุปสรรคของผักและผลไม้ไทยในอาเซียน.” **ประชาคมวิจัย**
20, 111 (กันยายน – ตุลาคม): 04.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี. (2556). **สรุปสถานการณ์ผลิตทุเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง ปี 2556 จังหวัด
จันทบุรี**. จันทบุรี: สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2558). **สารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตรรายสินค้า ปี 2558**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2559). **ปริมาณและมูลค่าส่งออกของมังคุดสดและมังคุดแช่แข็งรวมทั้ง
ประเทศ และรายประเทศ ปี พ.ศ. 2541-2558**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร. (2552). “ยุทธศาสตร์พัฒนาผลไม้ไทย 2553 ถึง 2557”. เข้าถึงเมื่อ 1
พฤษภาคม 2558. เข้าถึงได้จาก <http://www.agri1man.doae.go.th/home/agri1/agri1.3/strate>
- สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 6. (2554). “สภาพพื้นที่และการผลิตพืชภาคตะวันออก”. จันทบุรี:
ต้นฉบับ.